

Egy régi könyvtáros mohikán emlékeiből

Ahogy lehet(ett)

4.

Könyvtárépítészeti örömök

A sorozat előző számában beharangoztam az OSZK várbeli „zanzásítására” irányuló kísérleteket és hasonló könyvtárépítészeti kellemetességeket.

Az OSZK témához lényegében megismétlem (ki emlékezne már rá?) a *Könyvtáros* 1988. 10. számában közreadott „könyvtártörténeti adalékok és flekkes históriák” c. ismertetésemben foglaltakat. Felelevenítem ezt, kár volna feledésbe merülnie. Úgy tűnik, *van folyamatosság* a nagykönyvtárak elhelyezési ügyekben történt fejlesztéseknek, más szóval *folyamatosnak* tűnik a döntéshozók meg nem értése e kérdésekben. Zircz Péterrel, az akkori MKM könyvtári munkatársával folyt egy jámbor polémia, ami a *Könyvtáros* idézett számában jelent meg és ahol Zircz felvetette, hogy a magyar könyvtártörténet szempontjából „a szükséges információk veszendőbe fognak menni, hacsak a legilletékesebbek... nem vállalkoznak a történetek rögzítésére.” Hogy kik tartoznak ebbe a kategóriába, annak megítélése nem a jelen feladata. A magam részéről, én már akkor sem levéltári forráskeresés, hanem emlékeim alapján rögzítettem néhány információt. Szükségesnek tartom azonban ehhez hozzátenni, hogy az emlékezők egészéhez hasonlóan *sem a múlt ócsárlásáról, sem feldicséréséről* nincs szó, történeteket ismeretek, amelyek kiválasztása és csoportosítása természetesen nem közömbös az emlékező személyiségétől.

Könyvtárépítészeti múltunk *két fejezet-vázlatáról* lesz szó a továbbiakban, időbelileg, még előzékenységből is az OSZK-val kezdem. E könyvtárépítészeti emlékezésnek is van akadémiai és MTAK vonatkozása is (az OSZK archívumában is bizonyára vannak ennek nyomai). Ez visszautal a magyar művelődéstörténet által több alkalommal és több vonatkozásban ismertetett a két nagykönyvtár közös dolgaira, amihez hozzátartozik még az *Egyetemi Könyvtár* is. De erről a „szentháromságról” egy következő alkalommal.

Az OSZK várbeli telepítésének ügye kezdettől kényesnek tűnt. A döntést megelőzően Hadnagy László népművelési miniszterhelyettes szűkkörű szakértői értekezletet hívott össze a vári telepítés ügyében. Úgy emlékszem, hogy az értekezlet szakmai szempontból ellenezte a tervet, kifejtve a nehéz megközelíthetőséget, a vár tűzveszélyességét, a kulturális intézmények túlságos koncentrállását exponált helyen, működtetésének előrelátható rendkívül költséges voltát. Jómagam az ellenzők közé tartoztam. Mátrai László is, az Egyetemi Könyvtár igazgatója. Javasoltuk az Üllői úton a Szabványügyi Hivatal melletti téren megvalósítható, minden funkcionális igényt kielégítő, gazdaságosan üzemeltethető nemzeti könyvtárat. Akkoriban lengedett egy ilyen elképzelés is. A miniszterhelyettes

arra való hivatkozással, hogy a Vár-rekonstrukcióra kormányhitel van, de külön nemzeti könyvtár építésére a Váron kívül nincs, a vitát lezárta. A szakértői értekezleten hangoztatott hátrányok közül egynémely reálisnak bizonyult (remélhetően a katasztrófa-rizikó sosem realizálódik), de az eltelt évek azt bizonyították, hogy a könyvtár, ha funkcionálisan nem is, de megjelenésében, reprezentatív voltában kiállt minden próbát és látogatottsága is kellően alakult.

A valóban kényes része e várbeli telepítésnek azonban akkor jelentkezett, amikor a hatvanas évek második felében a várkomplexumból, a legelőször elkészült Budapesti Történeti Múzeumot legmagasabb szintű politikai vezetők látogatták meg a művelődési kormányzat illetékeseinek kíséretében. Elhangzott a látogatás során olyan észrevétel, hogy a múzeum nagyon szép, de talán túlságosan fényűző is némely vonatkozásban. Ezt én ma is a műemlékvédelem nagy pozitívumának tartom, mint ahogy az általam ismert kulturális rekonstrukciókkal összefüggésben – ide értem a MTAK Arany János utcai épületét is – a műemlékvédelem helyesen foglalt állást, amikor ragaszkodott a történetiséghez és a magas színvonalhoz. A nehézség ott kezdődött, amikor az „F” épületet megtekintve tájékoztak annak felhasználásáról. A kapott válaszokból úgy ítélték meg, hogy az „F” épület egymagában az OSZK-nak túlságosan tágas és költséges lenne, talán más közgyűjteményt is oda lehetne telepíteni. A miniszteriális kísérők nem adtak felvilágosítást a reális szükségletekről. Ezt követően látogatta meg az akkori illetékes népművelési miniszterhelyettes *Rusznyák Istvánt*, az MTA elnökét, felvetvén, hogy mivel az akadémiai könyvtárral is elhelyezési gondok vannak, költözzön föl ez a könyvtár is a várba és az egész kerüljön át az *Akadémia hatáskörébe*. Az elnök ezt az ötletet kereken elutasította, viszont nem kevés erőfeszítésbe került az Akadémia vezetőinek, hogy levétessek a napirendről a MTAK felköltöztetését a várba. Ekkor következett az újabb minisztériumi ötlet, hogy a „jobb helykihasználás” céljából az AGROINFORM kerüljön föl az „F” épületbe az OSZK-val együtt. Nem kevés erőfeszítésbe került ennek az ötletnek elvetetése sem. Emlékezetem szerint ezekről a dolgokról annak idején *Sebestyén Gézával*, az OSZK akkori főigazgató-helyettesével, az egyik legkiválóbb magyar könyvtári szakemberrel teljesen egyetértettünk abban, hogy előreláthatólag az OSZK-nak is kevésnek fog bizonyulni az „F” épület.

Ezek után térek rá az *Akadémiai Könyvtár* akut elhelyezési problémájára, ami nagyjából egyidejűleg került napirendre az OSZK-éval. A már fentiekben említett *Zircz Péter* szóvá tette, hogy az „*Utóhang az Akadémiai Könyvtár épülettervéhez*” miért csak a Könyvtáros-ban jelent meg az 1972. 9. számban és miért nem fejtettem ki ebben, hogyan zárkózott el e „nekrológ” közlésétől a *Magyar Tudomány*, vagy a *Magyar Könyvszemle*. Az, hogy egyáltalán megjelenhetett ez a búcsúzó cikk, *Kondor Magdának*, a Népművelési Minisztérium Könyvtár Osztálya vezetőjének az érdeme, aki vállalva bizonyos rizikót is leköszölte a minisztérium folyóiratával a cikket. Mitől volt kényes az „utóhang” és milyen rizikófaktor hordozott? Idézek a cikkből: „Lehetséges, hogy az *utókor* – amelynek számára is tervezték, mint minden történetileg kialakult nagykönyvtárat – *másként ítéli meg* a Roosevelti tér beépítését...”, továbbá „és akiknek szívügyük volt, azok sajnálhatják, hogy a Lánchíd–Akadémia–Akadémiai Könyvtár történeti létesítményegyüttes nem valósult meg. Az egészséges közszellemhez az is hozzátartozik,

hogy egy nagyszabású és szép terv kudarcán *sajnálkozni lehessen*". Nem bizonyos, hogy az a bizonyos „*egészséges közszellem*” jól elviselte volna egy legfelsőbb kormányzati döntés helyessége feletti kétség kifejezését. Nem akarván terjedelmi korlátokat túllépni, nem írom itt és most le, hogy a Magyar Tudomány és a Magyar Könyvszemle miként reagált a hozzájuk egymás után benyújtott kéziratra – mindkettővel (*Erdei Ferenc* és *Dezsényi Béla* főszerkesztők) kitűnő viszonyban voltam – ami végül is a Könyvtárosban jelent meg. Annyit azonban el kell mondanom itt is, hogy az Akadémiának a hatvanas évek második felében két kiemelt beruházási terve volt: a Szegedi Biológiai Központ és az Akadémiai Könyvtár. Az SZBK-nak egyéves előnye volt, Szegeden minden könnyítést kilátásba helyeztek, pl. a kutatók lakáskérdésének megoldását, továbbá nem jelentéktelen nemzetközi szervezeti pénzügyi támogatása is volt a beruházásnak. Az is megemlítenőd, hogy kormánykörökből az illetékes miniszterelnök-helyettes ezt a beruházást teljes súlyával támogatta. A könyvtár mögött az MTA vezetőin kívül nem álltak ilyen tényezők. Még az is ide tartozik, hogy eredeti elképzelésem nem volt olyan nagyívű, mint a Lloyd-palota telke a Roosevel téren (ld. Hyatt Hotel). Én eredetileg a jelenlegi Népjóléti Minisztérium, az Akadémia u. – Arany János u. sarkán lévő üres telekre javasoltam több szakaszban felépíteni az Akadémiai Könyvtárt. Előbb mintegy 20 millió Ft-ért egy raktárt, majd ahogy az Akadémia lehetőségei bírják, továbbépíteni. A Roosevel tér exponált voltától tartottam, hogy ott viszonylag gyorsan kell megépíteni a könyvtárt és kap-e erre annyi pénz az Akadémia? Az Elnökség végül nem tudott ellenállni az Országos Terhivatal által és a fővárosi tanácselnök által is támogatott Roosevel téri elképzelésnek és természetesen én sem.

Közben 1968-ban elkezdődött a gazdasági reform, az új gazdasági mechanizmus folytán hirtelen megemelkedtek az építőipari árak és azokat a kormányzat nem kompenzálta (úgy tűnik, a nem-kompenzálás is állandósuló kormányzati motívum). Az azonos beruházás sokkal többbe került volna, mint az eredetileg tervezett. Így került sor azután több évre rá az ún. *akadémiai bérház* átvételére, átalakítására 1984–86 között. Ennek a megoldásnak az a nagy előnye, hogy az Akadémia és könyvtárának együttese területileg is egyben maradt. Hátránya, hogy annak ellenére, hogy az Akadémiai Székházban a könyvtár fönntarthatott jónéhány részleget, mint pl. a kéziratár, Keleti Gyűjtemény, az OSZK-hoz hasonlóan már beköltözésekor is a város különböző pontjain kellett elhelyeznie állományának és műhelyeinek egy részét. A tanulság e könyvtárépítészeti örömkben az, hogy a döntéshozók *rövid távon* gondolkoznak és nem veszik számításba a *ranganáthani* öt tézisből azt, hogy a *könyvtár növekvő szervezet*.

Rózsa György

[Folytatás: „Rendhagyó emlékezés”, pontosabban ismertetés a közkönyvtárakról és az egy országos könyvtárról (1871).]

A könyvek otthona nélkül szegényebb lett volna ez a város

Visszatekintés a Petőfi Sándor Városi Könyvtár 30. évére

Kiskunfélegyházán 1884-től kapott nyilvánosságot a könyvtárügy kérdése. Holló Lajos, városunk országgyűlési képviselője több cikkben követelte egy népkönyvtár felállítását, amelynek ügye lassan haladt előre.

Az 1900-as évek elején kezdtek megalakulni a kölcsönkönyvtárak.

1905-ben Vesszősi József megnyitotta a több mint 1200 kötetből álló kölcsönkönyvtárát, majd 1927-ben Roykó Viktor „filléres kölcsönkönyvtárat hozott létre.

Az egyre többször sürgetett könyvtár felállítása ügyében az 1940-es év hozott változást. A város képviselőtestülete döntött a közkönyvtár létesítéséről. Ennek ellenére – hosszú előkészületeket követően – csak 1949. december 21-én jelentték be a város díszközgyűlésén a városi könyvtár megnyitását.

*

Az új intézmény a múzeum épületében kezdte meg a kölcsönzést, majd 1953 januárjától a Hattyúház három helyiségében rendezkedett be.

1957-ben emléktáblát avattak az épület falán, ekkor vette fel a könyvtár Petőfi Sándor nevét.

Az épület állaga egyre romlott, nehéz és szívós küzdelem folyt az épületért. A több évig tartó restaurálási munkák után 1965 decemberétől a klasszicizáló

stílusú Hattyúház kibontott árkádjaival, oromzatán a hattyúval – újra a város főterének díszé lett.

Az egész épületet a Petőfi Sándor Járási Könyvtár kapta meg.

1966. január 30-án délelőtti fényes avatóünnepséget rendezett a könyvtár.

Kettős ünnep volt ez a nap, a lebontástól megmentett Hattyúház avatásának a napja és a benne elhelyezett korszerű könyvtár megnyitásának az ünnepe.

Erre a napra emlékeztünk 30 év távlatából 1996. január 30-án, tisztelettel adózva a múlt emlékének.

A könyvtár egész napos rendezvényén a szakma hivatott képviselői, Szenté Ferenc, az OSZK ny. főig. helyettese és V. Szabó Ferenc olvasáskutató fogalmazták meg Bács-Kiskun megye könyvtárosai részére, hogy változó világunkban az új igények kielégítésére új módon kell a könyvtár a ma és a jövő emberének.

Az esti jubileumi ünnepség keretében Ficsór József polgármester a városi könyvtár helyéről és szerepéről szolt Kiskunfélegyháza kulturális életében, majd áttekintette a könyvtárügy történetét városunkban. Ezt követően az intézmény jelenlegi igazgatója, Kállainé Vereb Mária, áttekintette az eltelt 30 év történéseit. Majd Zvara Pál ny. könyvtárigazgató köszöntötte mindazokat az olvasókat, akik régóta hűséges olvasói a könyvtárnak és azokat a könyvtárosokat, akik több évtizede állnak az olvasók szolgálatában.

Az emlékezés alkalmat adott arra, hogy visszapillantsunk a könyvtár elnevezésének és feladatainak változásaira.

A városi könyvtár 1953–1970-ig járási könyvtárként működött, de ellátta a városi könyvtári feladatokat is.

1970-ben – a közigazgatás átszervezésével – megszűnt a járás, és a könyvtár ismét városi lett.

A járási könyvtár munkatársai a belső munkák mellett módszertani munkát is végeztek a községi könyvtárakban. Bogácsi Mihály könyvtárvezető, majd nyugdíjazásáig módszertanos könyvtáros nevéhez fűződik a helyi népkönyvtár és a községi könyvtárak, ezáltal a hálózati munka alapjainak a megeremtése.

Személyi ellátottság

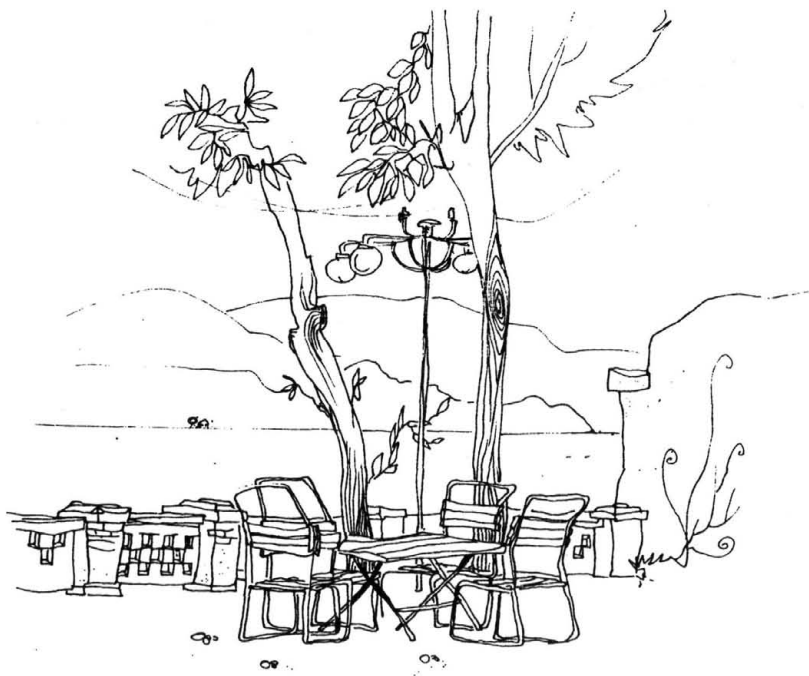
Az 1966-os évben az új és esztétikusan berendezett tágas könyvtárban Zvara Pál igazgató irányításával 4 főfoglalkozású, 2 részfoglalkozású könyvtáros folytatta a szakmai munkát. A feltételek nemigen javultak az eltelt idők során, ma 12 könyvtáros látja el a feladatokat heti 43,5 óra nyitvatartási időben.

Állománygyarapítás

A könyvtár állománya 1965 végén 35 064 kötet volt, 1995 végén 121 637 db dokumentum.

1965-ben 202 ezer Ft-ból 8700 kötetet, 1995-ben egymillió Ft-ból 1424 db dokumentumot vásárolhatott a könyvtár.

Érzelhető, hogy az árak emelkedésével egyre kevesebbet tudott fordítani szűkös költségvetéséből könyvvásárlásra. A kellő ütemű és méretű állományfejlesztésnek a helyhiány is gátat szabott.

Állományának értéke ma meghaladja a 8 millió Ft-ot.

A könyvtár két évtizede gyarapítja hangzó állományát, amely ma közel 3 ezer db-ból áll. Ma a gyarapodás többségében CD lemez. A látogatók érdeklődése és bizonyos szolgáltatás-bővítésként kezdett a könyvtár videokazettákat is gyűjteni.

Szolgáltatások

A kezdeti években a könyvtár a könyvek kölcsönzését, s némi helybenolvasást tudott biztosítani olvasói számára. Mindezek, kiegészülve a dokumentumokról adott másodszolgáltatással, ma is alapvető és leggyakrabban igénybe vett szolgáltatásunk.

Nagy előrelépést jelentett, amikor 1976-ban az olvasóteremben is szabadpolcra került az addig szekrényben tartott állomány.

A könyvtárközi kölcsönzés alkalmazását a 70-es években készült beszámolóok munkatervük bizonyítják.

A szolgáltatások közül kiemelkedő jelentősége volt és van ma is az irodalomkutatásoknak, amelyet főleg a felsőoktatási intézmények hallgatói vesznek igénybe.

A könyvtár feladataiból adódóan sok bibliográfiát, ajánló jegyzéket készített.

Gyakran készültek író- és költővendégek munkásságát bemutató személyi bibliográfiák. Lehetőségeihez és a könyvtár helyi adottságaihoz mérten évente többször kiállításokat rendezett az intézmény. Igény szerint könyv- és könyvtárhasználati foglalkozásokat tartottak a könyvtárosok, helyet adtak tanóráknak, szakköri összejöveteleknek.

1966-ban külön helyiségben nyílt meg a könyvtáron belül a *gyermekrészleg*. Mai helyén több 10 ezer dokumentumot és sokrétű szolgáltatást nyújt a gyermekek számára. Több évtized óta az ált. iskolás korúak közel 70%-a beiratkozott olvasója a könyvtárnak. Elmondhatjuk, hogy szervesen beépült a város nevelési-oktatási intézményrendszerébe.

Külön helyiségben található a *helyismereti gyűjtemény*, amely segíti a helytörténeti kutatást, a helyi kultúra ápolását. Könyvtárunk megalakulása óta gyűjti és gyarapítja azt az állományrészt, amelynek fő gerincét Móra Ferenc és Petőfi Sándor összes munkája és a róluk szóló tanulmányok, valamint a helyi szerzők munkái alkotják. Gyűjteményünk másik részét az a szakirodalom képezi, amely Félegyháza múltját, történelmét, gazdasági, politikai, irodalmi hagyományait tárja fel.

A helyismereti dokumentumok feltárása az elmúlt évtizedek alatt jó lehetőséget adott a gyűjteményt bemutató, ismertető kiadványok közreadásához és a nagyobb történelmi évfordulókhoz kapcsolódó helytörténeti kiállítások készítéséhez. E gyűjtemény kialakítása, feltárása és mindannyiunk számára közkinccsé tétele Urbán Miklósné könyvtáros, bibliográfus nevéhez fűződik.

A könyvtárak iránti megnövekedett társadalmi igények következtében differenciálttá vált a könyvtári munka, az egyre bővülő információszükséglet kielégítése új szolgáltatások bevezetését tette szükségessé.

A könyvtár *zenei részlege* 1990-ben nyílt meg. A szolgáltatások közül legnépszerűbb a hangzó anyag kölcsönzése, másolása, de nagy az igény a különböző műsorösszeállítások készítése iránt is.

Olvasószolgálat

A könyvtár tartalmi munkájában különös hangsúlyt kapott az olvasókkal való foglalkozás igényessége, valamint a helyi hagyományok ápolása.

A könyvtár működésében az olvasószolgálat töltötte be és tölti be a meghatározó szerepet. Ez a terület a kapocs az olvasó és a könyvtár gyűjteménye között.

1965-ben közel 4800 beiratkozott olvasója volt a könyvtárnak, a lakosság 14,5%-a volt beiratkozott olvasó, ma 5432 fő a beiratkozottak száma, a lakosság 16%-át jelenti. 1965-ben 50 ezren, 1995-ben 52 ezren látogatták az intézményt, 30 évvel ezelőtt 155 ezer dokumentumot kölcsönöztek az olvasók, addig ma 105 ezer a kölcsönzött kötetek száma.

Kezdetben fontos feladat volt a felnőtt olvasók számának folyamatos gyarapítása, új olvasói rétegek megnyerése. A 70-es évek elejétől a lakosság számának növekedésével már nem nőtt a beiratkozott olvasók száma.

A könyvtárosok mindig különös figyelmet fordítottak a gyermekolvasókra, fontosnak tartották, hogy igényes, értő olvasókat neveljenek.

Az olvasótábor bővítését a különböző olvasómozgalmak, vetélkedők, versenyek, író-olvasó találkozók szervezése és a kiállítások készítése szolgálta.

Összességében elmondható, hogy a különböző pályázatok, vetélkedők szép számmal hoztak olvasókat a könyvtárnak. A helyi olvasómozgalmak irányítója, összefogója több évtizeden keresztül Ortutai Jánosné könyvtáros volt.

A gyermekkönyvtár sokféle foglalkozás színhelye volt. A gyermekrészleg vezetője, Fekete Jánosné munkájával kivívta mind olvasói, mind az ált. iskolai pedagógusok elismerését és megbecsülését.

Az irodalom, a könyvtár népszerűsítése érdekében számos író-olvasó találkozót, irodalmi estet, szakíró-olvasó találkozót szervezett a könyvtár. Az évek során sok neves színművész, író-költő fordult meg városunkban.

Igen népszerűek voltak Kiskunfélegyházán a különböző Szabadegyetemi sorozatok. A könyvtár mindennapjaihoz hozzátartoznak a különböző közösségek, klubok. Felnőtteknek és gyermekeknek szinte folyamatosan kínáltak lehetőséget a szabadidő hasznos eltöltéséhez.

Az elmúlt időszak munkájáról és terveinkről

Az elmúlt öt év munkája az elért eredmények megtartásán és megszilárdításán nyugszik. A megnehezedett körülmények között is tovább haladt az intézmény a remélhetőleg jól megválasztott úton.

Szerencsésen javultak a tárgyi és a technikai feltételek, melyek hozzájárultak a könyvtár kultúra-közvetítő tevékenységének színvonalasabbá válásához.

Az utóbbi időben nőtt az olvasók száma, többen látogatják a könyvtárat. A könyvkölcsönzés mellett egyre erőteljesebben jelentkezett a gyors információszolgáltatás iránti igény, amit igyekezett a könyvtár kielégíteni. Megerősítette tájékoztató szolgálatát, alapozva a szakszerűen épített és gyarapított olvasótermi dokumentumállományra.

Fontos feladatának tartja a könyvtár, hogy a kor követelményeinek, a változó társadalmi elvárásoknak, a helyi igényeknek megfelelően működjön.

Az elért eredmények további feladatok megoldására ösztönöznek, hiszen a gyors ütemben növekvő, a könyvtárak felé forduló igényeknek csak a korábbiaknál nagyobb rugalmassággal, nyitottsággal tud csak a könyvtár megfelelni.

Ennek érdekében folytatta a már bevált és jól működő tevékenységeit, sőt bővítette azokat.

Nagy hangsúlyt helyez az intézmény munkájában a helyi, köznapi információk gyűjtésére, szétsugárzására, több kiadványt állítottak elő a könyvtárosok, gyarapodott a munkatársak publikációs tevékenysége.

Nagyobb, színvonalasabb kiállítások készültek, kapcsolódva a helyi irodalmi, történelmi évfordulókhoz.

A könyvtárosok aktívabban kapcsolódtak be a város kulturális és szellemi életébe.

Több rendezvényt szervezett a könyvtár, felújította és folytatta a különböző szabadegyetemi sorozatokat.

Rendszeresen megszervezték a könyvtárosok a városi mesemondó-, szavaló- és dramatizálási versenyeket, szünidei programokat.

*

Az intézmény a múlt tapasztalataiból is merítve bizakodóan tekint a közelgő évekre. A mai tennivalók a múltból fakadnak, s a jövőt szolgálni csak ennek ismeretében tudjuk igazán.

Valamennyi feladat ellátásához a legfontosabbnak a gyűjtemény sokoldalú fejlesztését tartja a könyvtár. Új szolgáltatásként tervezi bevezetni a CD és videó-kölcsönzést, keresi a megoldást az idős, beteg, mozgásukban korlátozott emberek könyvtári ellátásához.

Tervezi 1999-re – a város nyilvános könyvtára megnyitásának 50. évfordulójára – a városi könyvtár évkönyvének összeállítását és kiadását.

A könyvtár munkatársaiban megvan a készség, hogy a következő időszak feladatait a hagyományokhoz illő színvonalon el tudja látni, ha ez párosul a fenntartó anyagi támogatásával és az igénybe vevő közönség segítő-értő figyelmével.

Nem feledhetjük, hogy a könyvtár a társadalmi nyilvánosság fontos és legdemokratikusabb intézménye, mivel semmivel sem kényszerít, de mindenki felé egyformán tárja fel kincseit, amit az emberiség tudásában, erkölcsben felhalmozott.

Kállainé Vereb Mária